

Stadsvandring

Under 1600-talet fanns inga vägar till Skara, bara upptrampade stigar. Det medeltida gatunätet finns fortfarande kvar och kan liknas vid ekrarna i ett hjul. Från vilket håll man än färdas, så kommer man till stadens centrum, där domkyrkan ligger. Intill domkyrkan ligger Bladhskas huset och det är här, i hjärtat av Skara, som vi startar vår vandring i 1000-års staden. **1.** Bladhskas huset är ett charmigt hus från mitten av 1800-talet som fungerade som krog fram till sekelskiftet och sedan som speceriaffär fram till 1968. Prubbatorget, det lilla torget framför Bladhskas huset, har fått sitt namn efter Prubban (Proban). Prubban var en byggnad som ända in på 1700-talet fungerade som "arrestkammare för ostyrige skolepersoner". Tidigare kallades det "Kornherberet" och var ursprungligen avsett som förvaringsplats för Domkyrkans uppördsspannmål. Det revs 1742. Förr fanns här en brunn, den var kanske stadens äldsta brunn och den användes ännu under senare delen av 1800-talet. Den brunn som står här idag får symbolisera detta, men en rund sten i gatan med bokstäverna "PB" inhuggna markerar den egentliga platsen.

Vänd dig om och låt dig imponeras! **2.** Lagg märke till att vår gotiska domkyrka ligger lägre än omgivningarna. Det beror på att man byggt på rester av tidigare bebyggelse och staden har höjts successivt. Längre trodde vi att S:ta Maria som invigdes på 1100-talet var den första stenkyrkan i Skara. Men i samband med den senaste renoveringen under 1999 gjordes fynd som bekräftar att det fanns en stenkyrka här redan under andra hälften av 1000-talet. Rester av den kyrkan finns i kryptan under högkoret. Den kyrka vi ser idag har funnits här ända sedan 1100-talets mitt, men likt många andra kyrkor har den varit föremål för renoveringar och moderniseringar, ombyggnader, krig och bränder. Glöm inte att även studera Bo Beskows fantastiska glasmosaikfönster!

S tyr kosan mot Skoltorget. **3.** Sedan medeltiden har Skara varit känd som skolstad. Man vet inte riktigt var den första skolan låg, kanske var det en tillbyggnad till domkyrkan. På Skoltorget fanns från mitten av 1500-talet en skola och 1642 grundades det femte gymnasiet i Sverige här i Skara. Skolan brann ner och 1871 stod Katedralskolan färdig. **4.** Numera heter den Djäkneskolan, den vackra tegelbyggnaden som ligger söder om domkyrkan. Den nuvarande Katedralskolan ligger vid Skövdeutfarten. **5.** Krabbelund heter kastanjelunden, där lärarna (som kallades krabbor av eleverna) promenerade på rasterna. Här står en staty föreställande en skolelev från Skara, en Skaradjäkne. Konstnären heter Vanja "Nones" Håkansson. Djäkne kommer av ordet diakon, som var en kyrklig tjänsteman närmast under prästen. Senare betydde det att man var elev vid någon av landets domkyrkoskolor. Vid mitten av 1000-talet blev Skara stiftscentrum i och med att biskopen flyttade hit från Husaby. **6.** Domkapitlet inrättades 1220. Det är nu inrymt i ett gult stenhus, Domkapitelhuset från 1700-talet. Huset är en av Skaras äldsta byggnader och biskoparna hade förr en tjänstevåning där. Stiftskansliet är också inrymt i Trybomska huset, den vackra rosa empirebyggnaden intill. **7.** Gatan som går förbi Bladhskas huset och Skoltorget heter Skolgatan. **8.** Den var en träkåksidyll fram till 1960-talet. Nu finns tyvärr bara några gårdar kvar. Tittar du in på de mysiga bakgårdarna upptäcker du bl.a. Båtsmanshuset, **9.** bakom Bladhskas huset. Skara skulle för 200 år sedan hålla sju båtsmän för flottans räkning, därav namnet.

Fortsätt promenaden nedför Skolgatan och du kommer till Botan. **10.** (Botaniska trädgården). Den grundades av Peter Hernqvist, en av Linnés lärjungar, på 1700-talet. Trädgården har genomgått skiftande öden och är idag en rogivande park. Här sjunger Katedralskolans manskör MV (Musikens Vänner) varje tisdag och torsdag i maj. Studentfestligheterna förläggs också hit.

När du följer Tullportagatan åt vänster mot Källegatan och tar till vänster efter bron kommer du till Stadsträdgården och Västergötlands museum, **11.** ett museum med fantastiska samlingar och många fina utställningar. Det sensationella fyndet av bronssköldarna på Kålland, grävdes ut av museet och hör till de förnämsta fynd man gjort. Man berättar om dessa bronssköldar i ett mycket intressant och fantasieggande bildspel som ni inte bör missa. Intill museet ligger Fornbyn **12.** Skaras eget Skansen, där du kan flanera bland stugor från hela Västergötland, besöka Härjevas kyrkan och handla i Ekeskogs lanthandel.

I Stadsträdgården ligger också Kråks Vårdshus **13**, en rosagul träbyggnad från början av 1700-talet som flyttats hit från Karlsborg. Den är tidstypiskt inredd. Numera kan man äta en bit mat i historisk miljö under källarvalv. De röda flyglarna har flyttat hit från Götala Herrgård utanför Skara. De är ungefär från samma tid som Kråks Herrgård.

Vi fortsätter i riktning mot domkyrkan och ser då en stor vacker gul träbyggnad på andra sidan om stenmuren, **14**. Veterinärhistoriska museet. Där kan du följa veterinärmedicinens utveckling under 200 år. Väl värt ett besök!

Veterinärinrättningen är den första i Sverige och grundad av Peter Hernqvist 1775. Han startade också landets första veterinärutbildning. På platsen låg S:t Katarina, ett franciskanerkloster grundad 1242. Efter reformationen upphörde verksamheten här. Delar av murarna finns kvar i källaren av det nuvarande Veterinärhistoriska museet. I närheten ligger det moderna djursjukhuset och SLU - Sveriges lantbruksuniversitet.

Vi fortsätter och passerar då över ett litet vattendrag som kallas Dofsan eller Drysan. På den tiden det begav sig fraktade man faktiskt tegel här från ett tegelbränneri utanför staden. Vi fortsätter Trädgårdsgatan rakt upp mot Domkyrkan och passerar då Djäknestallet **15**, på vänster sida, en gul träbyggnad från sent 1700-tal. Sedan 1200-talet har Skaras gymnasister kallats för djäknar. Förr var de ofta inneboende hos någon prästänka, som levde på att hushålla åt skolelever, som just här i det s.k. Djäknestallet. Huset låg tidigare närmare gatan med flyttades in när Länsbiblioteket byggdes.

Sedan medeltiden har det funnits biblioteksverksamhet i Skara och den är än i dag mycket livlig. I huset som kallas Gamla biblioteket inryms numera **16**, turistbyrå, utställningar med medeltidstema samt medeltida bokskatter och släktforskning. Bland rariteterna finns Skaramissalet, som är skrivet under 1100-talets mitt. Den är troligtvis den äldsta bevarade skrivna boken i Sverige! Boken finns att beskåda i en av utställningarna. Det Nya biblioteket **17**, invigdes 1987 och rymmer ca 200 000 volymer.

Går du runt Domkyrkans nordvästra hörn, ser du ”torget” **18**, Stortorget på höger sida. Det är stadens äldsta torg och Rådhuset har alltid haft sin plats där. Rådhuset är en gul stenbyggnad med portal och klocktorn på taket. **19**. Huset har anor från 1700-talet men fick sin nuvarande utformning 1851.

Torgetts främsta uppgift förr i tiden var lokal för handeln, men också officiell samlingsplats. Här verkställdes även straff såsom hängning och halshuggning. En gång fanns här en brunn för hämtning av vatten vid eldsvådor. Den har fyllts igen och ersatts av Krönikebrunnen gjord av Nils Sjögren. På den skildras Skaras historia och man kan

bland annat se: Biskop Egion bränner på 1060-talet ner västgötarnas hednatempel, under kung Magnus Erikssons Eriksgata 1335 i Skara avskaffades de sista resterna av träldomen i Sverige, Skaradjäkarna från medeltiden på väg till universitetet i Paris symboliserat av Notre Dame samt Skaras stadsbrand 1719. Titta gärna närmare på alla detaljer!

Något av det mest pittoreska vi har är Rådhusgatan, **20**, en av våra äldsta gator och antagligen en gammal marknadsgata. Det är värt en promenad på den lilla idylliska gatan med kullerstenar och fina trähus. Bland annat passerar du ”Wennerbergska huset”. **21**. I det här huset bodde på sin tid Gunnar Wennerberg, han med gluntarna och Luciasången. Gunnar Wennerberg var verksam här i Skara under ett par år och just här skrevs många av gluntarna. Han finns även med i relief på Krönikebrunnen. Bryntessonska huset **22**, ser du när du kommer från Rådhusgatan. Det är en pastisch på Ridarhuset i Stockholm. Ta dig förbi Stortorget och fram till domkyrkan igen. Skara är inte bara spännande ovan jord. Under jorden döljer sig många hemligheter. Några kommer vi att avslöja här:

S:t Nicolaus var förmodligen församlingskyrka, grundad 1150-1190. Ruinerna finns kvar framför domkyrkan, **23**. bakom de vackra planteringarna och parkeringen. Fortsätter du fram på Järnvägsgatan och tittar noga ser du mörkare gatsten i gatan som markerar var S:t Lars, **24**. som var en romansk kyrka, var placerad. På Stadshotellets gård låg kyrkan S:t Per, **25**. som också var en romansk kyrka, grundlagd 1150-1190. I borten ändan av foajén till teatern, Rosers Salonger, kan man i golvet se en bit av kyrkmuren. Föreställ dig hur Skara såg ut då, på slutet av 1100-talet. I korsningen Järnvägsgatan-Skaraborgsgatan står frater Argenteus, silverbrodern och ostmunken som symboliserar osttillverkartraditionerna.

Avsluta turen med att ta dig över Skaraborgsgatan och fram till stenmodellen av ett slott. **26**. På 1200-talet låg där dominikanerklostret S:t Olof. Det brann 1540 och på samma plats uppförde Johan III Skaraborgs slott. Men efter bara 50 år brände danskarna slottet 1612. Likaväl har det givit namn åt vårt tidigare län – Skaraborgs län. På höjden, mitt emot busstationen, **27**. där stora trähus ligger, finns lämningar av den på sin tid imponerande Folkungaborgen Gälakvist. Den anlades för att skydda kungens mark. Borgens historia är antagligen kort. Den omnämns bara mellan 1272 och 1319. En kraftig vall omgav borgen och utanför den fanns en vallgrav. Stenmaterial från den här borgen användes för att bygga Skaraborg. Man byggde på resterna av borgen och vällen raserades när järnvägen kom i slutet av 1800-talet. Gälakvist var ett enastående och ett mycket märkligt kulturminne.

Detta var ett smakprov av vad 1000-års staden Skara har att erbjuda. Vill Ni veta mer eller har frågor, stora som små, är Ni välkommen in till oss på Turistbyrå. Vi försöker alltid hitta svaren!

Bilderna på framsidan:

Översta raden fr vänster: Bladhska huset, en humla som uppskattar Skaras vackra planteringar, Djäknestallet.

Mellersta raden fr vänster: Höjentorpsstugan i Fornbyn, Skara Domkyrka, Gamla biblioteket.

Nedre raden fr vänster: Båtsmanshuset, Krönikebrunnen, hus på bakgård på Bommagatan.

Foto: Ann Walldén, Skara Turistbyrå.

SKARA